

KÜTAHYA’NIN ENTARİLİ GELENEKSEL KADIN GİYSİLERİNİN GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ*

Semiotic Analysis of Traditional Women’s Outfits with Entari of Kutahya

Doç. Dr. Fatma KOÇ**
Doç. Dr. Emine KOCA***

ÖZ

Giysi sadece bir sistem değildir, aynı zamanda bir gösterge (işaretleme) sistemi, diğer bir deyişle bir koddur. Halk giysilerinin de üzerinde taşıdığı ve kullanıcısı olan toplum tarafından algılanan pek çok anlamın olması, giysilere gösterge olma özelliği kazandırmaktadır. İnsanlar inanç, görüş, düşünce, statü, zenginlik, vb. kimliğini ifade etmek için giysilerini kullanabilirler. Bu durumda giysiler taşıdıkları anlamlarla, temel işlevlerinin yanı sıra sözel kültür ögesi olma işlevini de da üstlenmiş olurlar. Bu çalışmada; Kütahya ve çevre ilçelerinde özel gün ve törensel aktivitelerde kullanılan entarili kadın giysilerinin, tasarım özellikleri ve kullanım biçimleri ile yansıtılan “anlamlama” ve “anlama” evrelerinin göstergebilimsel okuma ile çözümlemesi amaçlanmıştır. Çalışmada, Barthes’in anlamlandırma şemasından yola çıkılarak göstergeler, gösteren/gösterilen dizim/dizge, düzanlam/yananlam karşıtlıkları ile açıklanarak, mitler ile anlamlandırılma ilişkisi üzerinde durulmuş ve yorumlanmıştır. Kütahya Merkez, Simav ve Domaniç ilçelerinde kadınların özel gün ve törensel aktivitelerde giydikleri entarili giysiler araştırma kapsamına alınmıştır. Anlamlandırmanın birinci düzlemi olan düzanlamda; göstergelerin tümünün göstereni ve gösterileni arasındaki ilişki olduğu ve gösterenin gerçek nesnesi ile benzeştiği belirlenmiştir. Farklı işlevlere sahip giysi parçaları, birbirleriyle ilişkilendirilerek dizimsel bağlantı ile anlamlı bir bütün oluşturulduğu gibi göstergelere “katlı giyim” anlamı da kazandırılmıştır. Yananlamda; dizimsel bağlantıda, parçaların birleşmesini düzenleyen kuralların, giysinin anlamını değiştirdiği görülmüştür. Giyinme biçimlerindeki ayrıntılardaki karşıtlıkların anlamlandırılmada değişiklik oluşturduğu ve yöre kültürüne özgü olarak şekillendiği belirlenmiştir. Sözcüklerin anlamlarını nesnelere ifade etmesi ile tüm göstergelerde farklı düzeylerde anlamlandırmanın mitlerle ilişkilendirildiği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Kütahya, halk, kadın, giysi, göstergebilim, çözümleme, dizim/dizge, yananlam/düzanlam, mit

ABSTRACT

Clothing is not a simple system. It is at the same time a system of signs (signals). In other words, it is a code. People’s clothing is ascribed a great deal of meaning by the society that wears and uses it, and this gives clothing the characteristic of being a sign. People can use their clothes to express their beliefs, their views, their ideas, status, wealth etc. Thus, with the various meanings it carries, clothing takes on the role of being a verbal culture element in addition to its primary function. The aim of this study is to provide a semiotic analysis of both the “signification” and “connotation” meanings reflected by the design characteristics and the usage of women’s entari outfits used on special occasions and in ceremonial activities in Kutahya and the surrounding districts. The indicators are explained using contrasts such as signifier/signified, syntagm/paradigm, denotation/connotation and the relationship between myths and interpretation is looked at and interpreted by using Barthes’ signifying matrix. This study covers the entari outfits worn by women on special occasions and during ceremonial activities in Kütahya, Simav and Domaniç districts. The *denotation*, which is the first plane of signification, it was determined that all the signs has a relationship between the signifier and the signified and that the sign resembled the actual object. Just as a meaningful whole is formed by means of a compositional connection by bringing together clothing items that have separate functions, so the signs come to mean “ensemble”. In the sense of *connotation*, in a syntagmatic relation, the rules that govern the combining of the parts were seen to change the outfit’s meaning. It is determined that the contrasts in the details of the forms of dress led to changes in interpretation and these changes are specifically shaped indigenously to the local culture. With objects expressing the meaning of words it was seen that interpretation was associated with myths at different levels in all the signs.

Key Words

Kütahya, folk, women, outfits, semiotic, analysis, syntagm/paradigm, denotation/connotation, myth

* Makalede her iki yazarın eşit oranda katkısı vardır. Yazarlar; alan araştırması, giysilerin çözümlemesi ve yazımında ortak ekip çalışması yürütmüştür.

** Gazi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü, Ankara/ Türkiye, fatmaturankoc@gmail.com

*** Gazi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü, Ankara/ Türkiye, kocaemine@gmail.com

1.Giriş

Kültür, gelenek görenek, dil gibi bazı olgular toplumsaldır ve toplumların ortak paydasını oluşturur. Çünkü bu tür kavramlar bir kişiyi değil, toplumun bütününe ilgilendirir. Toplumun ait ortak değerlerden söz edilirken, ortak bir iletişim kodunun da olması gerektiği belirtilir. Birlikte yaşamak bazı ortak değerlere sahip olmak ve bu değerleri paylaşarak kullanmak demektir. Yine bu değerleri bir arada kullanmak için bir iletişim ortamı gereklidir (Günay 2008:1). Bir tür sembolik iletişim biçimi olan giyim de giyenin toplumsal rolüne, toplumsal statüsüne ve karakterine ilişkin bilgi veren bir araç olarak 19. yüzyıldan itibaren büyük önem kazanmıştır (Crane 2000:133). İnsana ait ortak öge olarak tanımlanan ve kültürel yapının bir parçası olan giyinme kültürü ve bu kültürü oluşturan giyim tarzları, onları üreten insanları ve toplumlarını belli boyutlarda özgün kimlikleriyle tanıtmaya yarayan görsel objelerin başında yer almaktadır (Koca ve Kıvılcımlar 2014:224).

Halk kültüründe odak noktası birey değil toplumdur. Giysiler bireyler tarafından değil toplumsal normlar ile oluşturulmuştur. Ancak kişiler yaş, sosyal statü, cinsiyet gibi bireysel özelliklerini yansıtmak için giysilerini kullanmışlardır (Yoder 1972, Koç 2012:187'den). İnsanlar inanç, görüş, statü, zenginlik vb. kimliğini ifade etmek için giysilerini kullanarak vücutlarını bir tuval gibi şekillendirebilirler ve öncelikle toplumsal daha sonra da kişisel özelliklerini açıklayabilecek sözel bir metin haline dönüşerek okunur hale getirebilirler. Böylece giysiler taşıdıkları anlamlarla, temel işlevlerinin yanı sıra sözel kültür ögesi olma işlevini de üstlenmiş olurlar.

Sözün ve sözlü kültürün değişimi ve dönüşümü üzerine birçok disiplinin kendi açısından farklı tartışmalar yürütmektedir. Bu tartışmaların temelinde kültüre ait olan kodların varlıklarını nasıl sürdürdükleri, nasıl bir değişim ve dönüşüm süreci yaşadıkları vardır (Basat 2014:226). Çeşitli unsurların repertuarına sahip olgular gibi, giysi de bir sisteme sahiptir. Bir toplum içinde normlar, hangi giyim eşyalarının ve eşya kombinasyonlarının kimler tarafından hangi durumlarda giyilebileceği, giyilmesi gerektiği ve giyilmesinin zorunlu olduğunun belirlenmesi için açığa çıkarılmalıdır. Giysi sadece bir sistem değildir, aynı zamanda bir gösterge (işaretleme) sistemidir, başka bir ifadeyle bir koddur (Enninger 1998:95).

Her bireyin giyimi o kişinin inanç ve toplumsal değer yargılarını geniş bir teorik çerçeve içinde bir odak noktası oluşturarak temsil etme özelliğine de sahiptir (Horn vd. 1981:246). Gelenekli yaşamda bir yörenin halkı tarafından kullanılan giysiler, toplumların manevi değerlerinin yanı sıra ekonomik, teknolojik ve sosyal yapılarını da yansıtmaktadırlar. Yoder (1972: Koç2006:8'den) halk giysilerini "*halk gruplarının kimliklerinin göstergesi, kimliği göstermek için bilinçli olarak giyilen giysiler*" olarak tanımlarken bu durumu göz önünde bulundurmıştır. Arıç (2006) bir toplumun giyim unsurlarına ve niteliklerine yüklediği manayı bilmeden o toplumu tanımanın mümkün olamayacağını şu cümlelerle ifade etmektedir: "Giyim, insanın mevkisini, cinsiyetini, milliyetini, bölgesini, ait olduğu kabilesini, medeniyetini, inanç, duygu ve düşüncesini ortaya koyup belirlemektir...". Geleneklerin içinde sözcüklerin üstlendiği anlamların yerine, nesnelere ifade yeteneği-

nin kullanılmasının ön planda olduğu bilinmektedir. Basit bir söz olarak söylenen bu anlam dizgeleri zamanla mit haline getirilmiş olsa da, aslında bir kavramsallaştırma değildir. Barthes (1990) mitlerin bir şey üzerinde düşünme, onu kavramlaştırma ya da anlamının kültürel yolu olduğunu belirtmekte ve hayatın “mit”leri olarak adlandırıldığı toplumsal davranışları, kalıpları, nesnelere de eleştirirken göstergebilimsel bakış açılarından büyük ölçüde yararlandığını belirtmiştir. Eliade (1993:50), mitlerin içinde bulunan kültürle şekillendiğini vurgulamaktadır. Bu nedenle, kesimi, rengi, kullanım şekli ve süslemesi gibi tasarım detaylarına gizlenen anlamlar ve yansıttığı mesajlarla, tarih boyunca toplumların iletişim dili olmuş giysilerin, anlam ve oluşturdukları algı açısından incelenmesi kültürel birikimin korunması açısından önem kazanmaktadır.

Küresel kültürün etkisinin her alanda hissedildiği günümüzde, bölgesel ve ulusal bağlamda maddi kültür ürünlerimizden biri olan giyim kuşam ürünlerinin yok olma süreci de hızlanmıştır. Halk giysilerinin tasarım ve malzeme özelliklerinin yanı sıra anlamsal işlevleri açısından da pek çok öz değerini yitireceği veya zaman içerisinde değişime uğrayarak yozlaşacağı dikkate alınarak, bu giysilerin biçimsel özelliklerinin yanında anlamsal yapılarının da belgelenmesi gerekmektedir. Biçimsel açıdan belgelenmeleri konusunda yapılmış çalışmalar olmasına rağmen halk giysilerinin anlamlandırmasına yönelik çalışmaların yeterli olmadığı bilinmektedir. Göstergebilimsel çözümleme yöntemleri ile halk giysilerinin taşıdığı anlamların okunur hale getirilmesi sağlanabilir. Klinkenberg (1996:9) bu konunun nedenini şu şekilde açıklamaktadır, “gö-

rünüşte yalın, betimlenmesi ve işlevleri kolaylıkla anlaşılabilirliği sanılan nesnelere, aslında kültürümüzün, toplumumuzun bilgiyle, bilinçle, ustalıklarla oluşturulmuştur.”

İçinde bazı kodları barındıran ve gösterge olarak adlandırılan pek çok objenin ilettiği anlamların, doğruluğu ispat edilmemiştir veya ispatına gerek duyulmamıştır, ancak toplum tarafından doğruluğu kabul görmüştür. Halk giysilerinin de üzerinde taşıdığı ve sadece kullanıcısı olan toplum tarafından algılanan pek çok anlamının olması, giysilere görüntüsel bir gösterge olma özelliği kazandırmaktadır. Çalışmanın konuya bu açıdan farkındalık oluşturarak, ilgili çalışmaların artırılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Rengi, dokusu, malzemesi, kullanım biçimi ve anlamı ile bir yaşam biçimini yansıtan giysi fotoğraflarının aktardığı görsel iletilerin anlamlandırılmasının, Barthes’in deyişiyle giysinin yazıya dönüştürülmesiyle olabileceği çalışmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Göstergebilimin anlam evrenini çözümlemeyi amaçladığı ve anlam oluşumu, anlam yaratmak, anlamlandırmak gibi soyut durumun dizgeleştirilmesi, açığa çıkarılması gibi konuları kapsadığı (Gurraud,1994) düşüncesinden hareketle, bu çalışmada; geleneklerin getirdiği kültürel çeşitlilik açısından zengin bir bölge olan, Kütahya ve çevre ilçelerinde özel gün ve törensel aktivitelerde kullanılan entarili kadın giysilerinin, kullanım biçimi, amacı ve tasarım özellikleri ile yansıtılan “anlamlama” ve “anlama” evrelerinin göstergebilimsel okuma ile çözümlemesi amaçlanmıştır.

Çalışma iki açıdan önem arz etmektedir: Birincisi, günümüzde giderek önemini ve kullanım alanlarının

azaldığı ve yozlaştığı gözlenen yöresel halk giyim kuşamının, öz değerlerinin belgelenmesini sağlamak. İkincisi; giysilerin gösterge dizgelerinin çözümlenerek anlamlandırılması ile kişilerin toplum içerisindeki görünürlüğünü, kişisel, toplumsal açıdan vermiş olduğu mesajları ortaya çıkarmak ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayarak kültürel değerlerin kalıcılığına ve katkıda bulunmaktır.

Göstergebilim ve Göstergebilim Çalışmaları

Bildirişim amacıyla kullanılan doğal dillerin yanı sıra bütün anlamlı dizgeleri kavrayabilmek, yorumlayabilmek için bir çözümleme ve yeniden yapılandırma modelinin sunulması "*göstergebilim (semyoloji)*" olarak tanımlanmıştır (Rifat 2009:7). Pierre Guiraud (1994:12), doğal dili dilbilimin bir konusu olarak vurgular ve göstergebilimi, dilsel olmayan iletişim biçimlerinin bilimi şeklinde ele alır. Umberto Eco (1976:7), göstergebilimin bir işaret olarak kabul edilen her şey ile ilgilendiğini belirterek en geniş tanımlardan birini yapmıştır. Erkan (1987) göstergebilimin iletişim amaçlı bütün araçları, göstergeleri inceleyen, birbirleriyle olan ilişkilerini araştıran, türlerini saptamaya çalışan bilim olduğunu ve modadan yazıya, matematik formüllerinden mimariye, resimden filme, tüm kültür olgularını kapsayan geniş bir alana sahip olduğunu belirtir.

İlk kez İngiliz filozof John Locke (1632-1704) "*semyotike*" terimini tanımlayarak "*göstergeler öğretisi*" olarak nitelediği semiyotğin amacının, zihnin anlamak ya da bilgilerini başkalarına anlatmak için kullandığı göstergelerin niteliklerini incelemek olduğunu belirtmiştir (Deely 1990:112).

Çağdaş göstergebilimin öncüleri

olarak bilinen Ferdinand de Saussure (1857-1913) göstergelerin toplumsal işlevlerini vurgulamış, Charles S. Peirce (1839-1924) ise göstergelerin mantıksal işlevleri üzerinde durarak, alan ile ilgili farklı terimler önermişlerdir. Bu nedenle; "*semyotik (semyotics)*" terimi bazen Peirce geleneği anlamına gelirken, "*semyoloji (semyology)*" terimi de bazen Saussure geleneğinden bahsedilirken kullanılır. Günümüzde tüm alanı kucaklayan bir şemsiye olarak "*semyotik*" terimi yaygın olarak kullanılır ve genellikle göstergebilim olarak bilinen alanın kurucuları olarak Peirce ve Saussure kabul edilirler (Chandler 2007:4).

Bütün tanımlardan yola çıkarak, bu disiplini anlamak için öncelikle göstergebilimin temelinde yer alan "*gösterge*"nin anlaşılması gerekliliği doğmaktadır. Peirce (1978:121) bir kişi için gösterge, "*herhangi bir şeyin yerini herhangi bir bakımdan ya da herhangi bir sıfatla tutan şeydir*" tanımlamasını yapmıştır. Saussure (1998:33) için gösterge, "*anlamı olan fiziksel bir nesnedir ve gösteren ve gösterilenden oluşur. Gösterilen gösterenin göndermede bulunduğu zihinsel bir kavramdır. Bu kavram aynı dili paylaşan aynı kültürün üyelerinin tümü için ortaktır.*" Göstergeler iletişim kurmak için insanlar tarafından üretilmişlerdir. Bir düşünce, görüş, yeni çıkan bir ürünün varlığı gösterge yoluyla bir başkasına aktarılır. Düşünmek, göstergeleri kullanmak ve işletmek demektir. Düşünmenin var olması, paylaşılması ve gelişmesi bütünüyle göstergelere bağlıdır. Herkesin isteklerini aynı gösterge türüyle anlatılması zor olabilir. Bu nedenle insanlar görüntüsel, sözel, sözel dışı veya sözel olmayan her türlü yapılar gibi farklı türden göstergeler kullanabilmektedir. Hatta toplumsal

olarak kullanılan her şey göstergedir ve bir iletişim değeri vardır (Günay 2008:2).

Çağdaş göstergebilimin önemli bir ismi olan Roland Barthes, geliştirmiş olduğu özgün yaklaşımla daha çok popüler kültür çözümlemeleri üzerinde çalışmıştır. Barthes'ın geliştirdiği yapısal çözümleme yöntemi, bildirişim amacı içermemekle birlikte anlam taşıyan çeşitli olguları (giyim, mobilya vb.) içerir. Barthes bütün bunları anlamlama (*signification*) kavramı aracılığıyla göstergebilime bağlar, göstergelerle ikincil gösterilenler ya da yananlam gösterilenleri arasındaki ki bağlantılar üzerinde durur (Vardar 2001:88).

Göstergebilim, gösterge dizgesi oldukları açık seçik görülen dizgeleri incelemekle kalmaz, tüm kültür görüngülerini gösterge dizgeleriymiş gibi ele alır, bunu yaparken kültürün temelde bildirişim olduğu varsayımından yola çıkar (Erkman 1987:87). Günlük iletişimde kullanılan, kültür ya da kültürün bir parçası olarak nitelenen her şey, gösterge diye adlandırılabilir ve uzlaşım değerleri toplumun benimsediği biçimde kullanılmayı gerektirir. Her türlü kültür olgusu anlamlı bir yapıdır ve bir toplum için çok şeyi belirtebilir. Ancak her türlü göstergeyi kullanmak için kendi kullanım yerlerini bilmek gerekir. Bu da toplumsal yaşamla ilintili bir durumdur. Sonuç olarak günlük yaşamdaki iletişim, toplumsal olarak yaşamın gereği, dilsel ve dil dışı göstergeleri bir arada kullanmakla olabilir (Günay 2004: 47).

Barthes (1990) Çağdaş Söylenler, adlı eserinde, “*söylensel sözün*”, dilbilime kadar uzanan genel bir bilim olan göstergebilimin alanına girdiğini belirterek, “*söylende*” üç boyutlu bir dizge olarak ifade ettiği “*gösteren*”, “*gös-*

terilen” ve “*gösterenin*” bulunduğunu ifade etmiştir. Barthes, mitleri, beraberlerinde çok geniş kültürel anlamlar taşıyan göstergeler ve baskın sınıfın ideolojik amaçlarına hizmet eden karmaşık ve iyi biçimlenmiş bildirişim dizgeleri olarak tanımlar.

Barthes, “göstergelerin ilk işlevi anlam iletmek gerekliliğinden yola çıkarak; gösterenin ilk anda işaret ettiği şeyin “*düzanlam*”, gösterge ile kültürel çağrışımları arasındaki farklılıkların ise “*yananlam*” düzlemlerinde araştırılması gerekliliğini savunmuştur (Parsa vd., 2004).

Bir bildirin anlamlandırılması sürecinde, geliştirdiği kuram ile okuyucuya yardımcı olmayı amaçlayan göstergebilim, bu nedenle değişik okuma düzeyleri önermiş ve anlamı ortaya koymak için de farklı yöntemler geliştirmiştir. Diğer yandan, anlam yaratan her gösterge grubu aynı özellikte olmaması ve gösterenin kendisinden ya da kodundan kaynaklanan özellikleri olması nedeniyle, genel göstergebilimin alt evrenleri oluşmuştur. Yazınsal, sinema, tiyatro, görüntü, müzik, bilişsel göstergebilimi gibi alt bilimlerdeki gelişmeler sürmektedir (Günay 2008:6). Son yıllardaki çalışmalarla giysi göstergebilimi de bu alt bilimlerdeki gelişmelerde yerini almaktadır.

1.1. Giysilerde Sembolik Değerler ve Göstergebilim

Giysiler, çoğu zaman toplumun kültürel yapısının etkisiyle temel ihtiyaç olmanın ötesinde anlamlar kazanmıştır. Aynı zamanda kişisel bir dışa vurum aracı olarak, bireylerin ve toplumun yapısı hakkında bilgiler ve mesajlar vermesi açısından, giysilerin tarihi bir önemi olmuştur (Koca 2009:64). Halk giyiminde giysi parçaları ile kuşanılmış giyinme biçimleri

birbiri ile aynı gibi görünmelerine rağmen, yüklendikleri anlamlar açısından değerlendirildiklerinde, üçüncü bir giysi kimliği ortaya çıkar. Bu bedenin biçimlendirilmesi ile oluşturulan ve birlikte kullanılan giysilerin ifade ettiği farklı sözel anlamlardır. Sosyolojik olarak ele alındığında giysiler, insanların bir gruba aidiyetinin sembolü olarak da değerlendirilmektedir.

Kültürlenme bağlamında giysilerin kullanım, biçim, süsleme özellikleri açısından sunduğu sembolik şekil ve anlamlar, sembolik etkileşimin bakış açısını sunmak için oluşturulmuştur. Bir toplumun sosyal yapısının pasif bir yansıması olarak sunulan bu değerler, bilinçli ya da bilinçsiz olarak görünümü değiştirmek için kullanılabilirdiği gibi sosyal etkileşimde de önemli bir rol oynar (Kaiser 1990:40). Bu etkileşimde giysilerin taşıdığı kodların etkisi yadsınmaz.

Giyim kodları incelendiğinde giyenin içinde bulunduğu ruh hali, statüsü, kültür düzeyi, sergilemek istediği davranış biçimi hakkında bilgi edinilebilir. Bir bölge, bir ülke veya bir milletin giyinme kültürü incelendiğinde; o toplumun gelenekleri, görenekleri, estetik ve sanatsal özellikleri, değerler sistemi, ekonomik durumu, geçim kaynakları, dış etkenlerden etkilenme (küreselleşme gibi) gibi pek çok konuda ipuçlarına ulaşılabilir (Koç 2009a: 245).

Batılı giyim tarzında giysi, kişinin bedenine uyum gösterecek şekilde biçimlendirilmektedir ve model özellikleri birbirinden farklıdır. Batı modası ile biçimlenen giysiler ile kişisel tarzlar oluşturulurken, gelenekli yaşamda kullanılan giysilerle toplumsal tarzlar oluşturulmuştur. Doğu giysileri en basit bir giysiden en törenseline kadar benzer özellikler göstermekte-

dir. Bir giysinin gerçek biçimi ancak beden üzerine ve giysilerin diğer parçaları ile birlikte giyildiğinde ortaya çıkmaktadır (Koç vd. 2011:12). Ancak giysiye biçim kazandıran unsurlardan birinin de onu giyen kişinin olduğu göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Doğu kültüründeki giyim kuşam biçimlerinin, toplum normlarının yanı sıra, özellikle kadınların doğasında var olan güzel görünme duygusunun dışı vurumu ile görselliğinin arttırıldığı söylenebilir.

Durham (2008) bu durumu; “*giysi, onu giyen kadınlar için fiziksel bir ya da bir dizi anlama sahiptir ki, bu anlamlar pek çok kişi tarafından bir ya da bir başka boyutta anlaşılabilir. Bunlara bedene yerleşik anlamlar denilmektedir. Bunlar, genellikle dillendirilmeyen bedensel duyumlara ve beden kullanımına yerleşiktirler, üzerinde konuşulmayan ama yine de derin bir seviyede hissedilen anlatılar içerirler*” şeklinde açıklamıştır. Her biri ayrı bir kültürel değer ve bedensel duyumunu taşıyan halk giysileri ile ifade edilmek istenen şifreler, toplumun tüm üyeleri tarafından çözülmek için kullanılmıştır. Bu işlevleri nedeniyle giysiler dil dışı gösterge niteliği kazanmışlardır.

Gösterge nitelikleri açısından, giysilerin tek başlarına veya diğer parçalarla oluşturdukları çeşitli birliklerin işlevlerinin neler olduğu, belirli bir kültürdeki giysi birliğinin nasıl işaretleme sistemi oluşturduğu önemlidir. Giysilerin iki önemli işlevi bulunmaktadır: İlk ve en önemli işlevi koruyuculuk, ikinci işlevi ise sosyo-kültürel normların tasarımıdır. İşçilerin kullandığı veya günlük işlerde kullanılan giysilerde pratik ve kullanışlılık ön plana çıkarken, alaylar geçit törenleri, evlilik törenleri ve

kutlamalarda sosyal ilişkileri onaylayan kişilerin giysileri, öncelikle yönetimin etkisine göre düzenlenir ve bu yüzden de giysinin gösterge işlevi ön plana çıkar. Giysi kullanımı ve tasarımı bu iki işlev için de gösterge niteliğine sahiptir (Enninger 1998: 92).

Beden, kültür tarafından, kültüre göre biçimlenen bir ifade aracıdır. Kültürel ifade biçimlerini görselleştiren ve görünür kılan beden, “beden dili” ismini taşıyan çalışmalarda sıklıkla kendine yer bulur (Gürçayır 2009:111). İfade biçimlerinin görselleşmesinde giysilerin rolü büyüktür. Kişi, giydiği giysideki değişik kodlar veya göstergeler yoluyla çevresindekilere vermek istediği mesajı giyim dili ile aktarabilir. Bu bazen bir renk, bazen bir süsleme, bazen de giysinin kullanım biçimi ile olabilir. Ancak göstergelerin ne anlam taşıdığından alıcılar tarafından bilinmesi gerekir. Bu nedenle, göstergelerin topluma ait kültürün şekillendirdiği ortak değerler olması, anlamlandırma açısından önemlidir.

Barthes (2012:3) giyim dilinin oluşumunu iki faktöre bağlar: İlki, parçaların, üst parçaların ya da “ayrıntılarının” karşıtlıkları; bunlardaki değişiklikler anlamda bir değişmeye yol açar. İkincisi ise, parçaların, aralarında yukarıdan aşağıya ya da üst üste birleşmesini düzenleyen kurallar. Giyim sözcüğü bütün düzensiz yapımlarını ya da bireysel giyinme olgularını (giysinin boyu, temizlik, eskilik derecesi, kişisel düşkünlükler, parçaların özgür birleşimleri) içerir.

Barthes (1997) bir moda dergisini açtığında giysilerin iki farklı şekilde sunulduğunu gördüğünü belirtir. İlki, fotoğraf veya çizimden oluşan giysinin fotoğrafı yani görüntüsüdür. İkincisinde ise aynı giysi dile dönüştürülmüş yani betimlenmiştir. Bu, yazıya dönüş-

türülmüş bir giysidir. İlke olarak bu iki giysi aynı gerçekliği iletmekle birlikte aynı yapıya sahip değildirler. Çünkü aynı malzemeden yapılmadıkları için birbirleriyle aynı bağıntılara sahip değildirler. Birisinde form, çizgi, yüzey, renk malzeme olarak kullanılmıştır ve bağıntı uzamsaldır. Diğerinde malzeme sözcüklerdir ve bağıntı mantıklı değilse bile en azından sözdizimseldir. Aynı şekilde, bu iki giysiden gerçek giysiye, diğer malzemelere ve diğer bağıntılara bir geçiş vardır. Diğerlerine model olan bu gerçek giysi formu, üçüncü bir yapıdır. Diğer bir deyişle; bir giysinin yoğrumsal (plastic), sözel (verbal) ve teknolojik (technological) olmak üzere üç yapısı vardır. Bir giysinin fotoğrafı yoğrumsal yapısını, yazıya dökülmüş hali sözsöz yapısını verir, gerçek giysinin yapısı ise sadece teknolojik olabilir. Bu anlam veya temsil değil, madde ve maddenin dönüşümleri düzeyinde bir yapıdır.

Barthes (2008:116), farklı şekilde anlamlar kazandırılan giysilerle beden biçimlendirilirken, aslında basit bir anlamlar dizgesi oluşturulduğunu belirtir. Burada sözcüklerin görevini giyimsel özellikler üstlenerek, giysilerin çözümlemesini sağlayacak kodları oluştururlar. Dolayısıyla, sözcüklerin değil biçimlerin oluşturduğu kodlar ve beden biçimlendirmesi ile bedene yüklenen anlamlar, giysinin sözel (verbal) yapısını oluşturur.

Basit göstergelerin ötesinde giysiler, gerçek bir anlam dizgesi oluşturmak açısından kendisini betimleyen, yorumlayan çok sayıda “gösteren” ve “gösterileni” ifade ederler (Barthes 2008:116). Katlı giyim özelliği ile dikkat çeken Türk halkının giysileri incelendiğinde; giysilerin farklı kullanım özellikleri ile beden biçimlendirilirken, her biçimlendirmeye değişik

anlamlar yüklendiği görülmektedir. Enninger, (1998, 94) giyim eşyalarını, üyelerinin vücudunu baş, boyun, göğüs, karın, bacaklar ve ayaklar şeklinde bölen birkaç giyim bölgesinden birinin kapatılmasında biri diğeri ile yer değiştirebilen takımlar olarak tasnif edildiğini ve kat kat giyilen giysilerde kapatılabilen bölgelerin sınırları birbirine bitişik olduğunu ve bu birleşmenin tesadüfi olmadığını belirtir. Bölgesel özelliklerin ve kültürün etkin olduğu bu biçimlendirmelerle, giysi bir dile dönüştürülmüştür. Örneğin; yöresel giyim kuşamda genellikle gelin giysilerinin biçimsel olarak günlük giysilerden farklı olmadığı bilinmektedir. Ancak renk, kumaş ve süsleme özelliği ile farklılaştırılıp, baş süslemesi ile zenginleştirildiğinde, bu giysi gelin giysisi olarak algılanmakta ve kabul görmektedir. Bu anlamlandırmada çok sayıda gösteren ve gösterilen yer almaktadır.

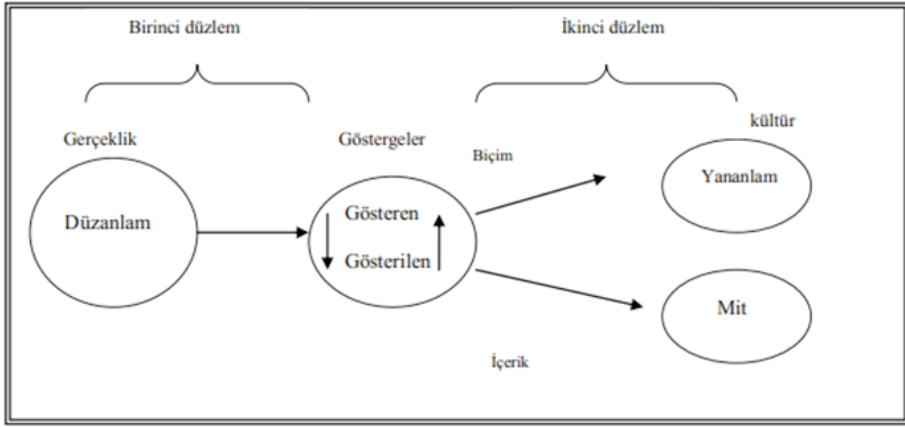
Bedene giyilmeden önce gömlek, entari, şalvar, vb. olarak adlandırılan giysiler, bedene giyilip biçimlendirildiklerinde bir bütün oluşturarak, gelin giysisi, efe giysisi, genç kız giysisi, dul kadın giysisi, yeni gelin giysisi, manav giysisi, Çerkez giysisi, Kütahya giysisi vb. pek çok anlamı, sözcüklerle değil sadece görünümleri ile ifade ederler. Bu ifade şekli bazen malzemeler, süslemeler, desenler veya renklerle, bazen de alta giyme, üste giyme, bele dolama, eteği toplama, başı sarma, zülüf kesme, takı takma gibi pek çok giyinme biçimi ile zenginleştirilmiştir. Burada anlamlandırılan giysiden ziyade giysinin giyilme biçimidir, yani “ne giyildiği” değil “ne şekilde giyildiğidir.” Dolayısıyla, giysilerin değişik şekilde kullanılarak beden biçimlendirilmesi ile giysilere gerçek işlevinin dışında farklı anlamlar yüklenmiş ve toplumun karmaşık kimliğinin okun-

masını sağlayan özel bir dil özelliği kazandırılmaya çalışılmıştır.

Göstergebilim çözümlemesinde temel amaç, anlamı ve anlam oluşumunu incelemek olduğundan, incelediği nesnenin bütüncül ve tamamlanmış bir yapı olması beklenir. İncelenecek nesnenin bu bütünlük içinde alıcıya bir anlam sunduğu düşünülürken, bu anlamın oluşum amaçları ve araçları göstergebilim aracılığıyla belirlenebilir. Bu belirleme her türlü inceleme nesnesi için ayrıntılı, yüzeyden derine inen bir okuma süreciyle gerçekleştirilebilir (Kıran 2004:51). Türklerin kullandığı giysilere genel olarak bakıldığında kat kat giyinme özelliğini görmek mümkündür. Koç (2009b: 89) bu durumun oluşumunu şu şekilde açıklamaktadır: “Orta Asya’da doğa ve yaşam koşullarının zorunluluğu olarak biçimlendirildiği düşünülen katlı giyim geleneğini yerleşik düzene geçtikten sonra da sürdürmüştür.”. Orta Asya gelenekleri etkileri ile üst üste giyilip ustalıklı oluşturulan kuşanma biçimleri, süslemeleri ve tamamlayıcılarıyla anlamlı bir bütünlük oluşturan entarili Kütahya kadın halk giyim kuşamının göstergebilimsel çözümlemesi ile içerdiği anlamların okunabilir hale getirilebileceği düşünülmektedir.

1. Yöntem

Kütahya ve çevre ilçelerinde özel gün ve törenlerde kullanılan entarili kadın giysilerinin, kullanım biçimi, amacı ve tasarım özellikleri ile yansıtılan “anlamlama” ve “anlama” evrelerinin göstergebilimsel okuma ile çözümlemenin amaçlandığı bu çalışmada; Barthes’in anlamlandırma şemasından yola çıkılarak göstergeler, gösteren/gösterilen dizim/dizge, düz anlam/yananlam karşıtlıkları ile açıklanmış, söylen yani mitler ile anlamlandırılma ilişkisi üzerinde durulmuş ve yorumlanmaya çalışılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Roland Barthes'nin anlamlandırma şeması (Fiske 2003:120)

Barthes anlamlandırmanın iki düzlemini ikili karşılıklar biçiminde ortaya koymaktadır. Barthes, anlamların kültürel pratikler içinde toplumsal karakterlerin konum ve tavırlarına nasıl etki ettiğini inceleyerek, işlevselliklerini dilin içinde anlam, kodlar, düzanlamlar, yananlamlar ve mitler adını verdiği düzeylerde yapılandırmaktadır. Anlamlandırmanın ilk düzeyi olan düz anlam, göstergenin işaret ettiği şeyi, ikinci düzeyi olan yan anlam ise göstergenin kullanıcıların kültürel değerleriyle buluştuğunda oluşan etkileşimi betimlediğini belirtir ve ikincil gösterilenler ya da yananlam gösterilenleri arasındaki bağın-tılar üzerinde durur (Fiske 2003:63). Roland Barthes göstergebilimin temel konusunun anlam olduğunu belirtir. Ona göre tüm dizgeler birer anlamla-ma dizgesi oluştururlar. Dil/söz, göste-ren/gösterilen, dizim/dizge, düz anlam/yan anlam karşılıklarını göstergebili-min başlıca çözümleme araçları olarak benimsemiştir (Barthes 2012).

Bu araştırmanın çalışma evreni-ni; günümüzde Kütahya ve çevre ilçelerinde halen kullanıldığı belirlenen kadın halk giysileri oluşturmaktadır.

Kütahya merkez ve 11 ilçesinde yapı-lan alan araştırmasında kaynak kişi-lerle görüşme yapılmış, “şalvarlı” ve “entari” olmak üzere iki temel grup giyim kuşam biçimi tespit edilmiştir. Söz konusu giysiler kullanım ve tek-nik özellikleri açısından değerlendiril-diğinde bölgede farklı amaçlarla kulla-nılan sekiz farklı grupta toplanabile-cek giysi türünün olduğu gözlenmiştir. Bölgede kullanılan entarili ve şalvarlı olarak kullanılan giysilerin kullanım özellikleri benzerlikler gösterebildiği gibi farklılıklarda içermektedir. Örne-ğin; “tefebaşı” ve “pullu” entarileri sa-dece gelinler giyer ve ona ait anlamlar yüklenir. Genç kızlar entarili giysileri kullanmaz. Şalvarlı giysileri kulla-nmaları daha uygundur. Yenge olanlar “şalvarlı eğrimli” giysisini kullanırlar. Düğünlerde bu giysiyi giyenler kız veya oğlan yengesi olarak tanınır.

Kütahya ili ve ilçelerinde kulla-nılan giysi çeşitliliği göze alındığın-da; çalışma kapsamı içinde giysile-rin tümünün değerlendirilemeyeceği düşüncesi ile göstergesel özellikleri açısından farklılık gösteren Kütahya Merkez, Simav ve Domaniç ilçesinde, kadınların özel gün ve törensel akti-

vitelerde giydikleri 1. İşlemeli *Uzun Entarili Ağır Giysiler (elbiseler)*, 2. *Çok Katmanlı Entarili-Üçetekli Giysiler* araştırma kapsamına alınmıştır.

Yörede yoğun olarak kullanıldığı belirlenen şalvarlı don entarili takımlar, günlük olarak kullanılan entarili takımlar, işlemez entarili takımlar, sokağa çıkarken kullanılan üst giysiler ve iç giysiler çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır.

3. Bulgular Analiz Ve Yorum

Anadolu'nun her bölgesinin kendine özgü örf, adet, gelenek ve normları olmasına rağmen, kültürel yapıları kesin çizgilerle ayırmak pek mümkün değildir. Bir bölgede giyilen giysi parçaları, başka bir bölgenin giyim kuşamının önemli bir tamamlayıcısı olarak görülebilir. Kütahya ve çevresinde kullanılan kadın halk giysilerinin de farklı yörelerde kullanıldığını görebilmekteyiz. Bu giysilerin bazı parçaları biçim özellikleri ile benzerlikler göstermelerine rağmen, giyinme sırası, kullanım yeri ve şekli açısından farklılıklar göstermektedir. İnsanların göstergeleri kültürel bir dünya içinde anlamlandırdığı düşünüldüğünde farklı bir kültürde giysilere yüklenen anlamlar da farklılaşacaktır.

Günlük yaşamın en kişisel unsurlarından biri olan giyim, bir dönemin kültürel kalıplarının gömülü olduğu sosyal aktivitelerin bir ifadesi olarak görülür (Horn vd. 1981:3). Kütahya'nın Osmanlı Sarayı ile sıkı ilişkiler içinde bir sancak merkezi olması ve mübadeleler sonucunda merkeze yerleşen göçmenler gibi pek çok neden, giyim kuşamdaki kültürel etkileşimi artırmıştır. Bu durum, giysi kültürü açısından zengin bir çeşitliliğin oluşmasına, Kütahya merkezi ve çevre ilçelerinde kullanılan giysilerin tasarım ve kullanım özellikleri açısından birbirinden

kesin çizgilerle ayrılmasına neden olmuştur. Ancak sosyal yaşam gereği düğünler, bayramlar, kız alıp veremeler, ziyaretler vb. etkileşimler, Kütahya merkezinde kullanılan giysilerin çevre ilçelerde ve kırsalda da kullanılmasına yol açmıştır. Bu durum, kırsalda kullanılan örneklerin merkezde kullanılan biçimlerden uzaklaşmasına giysi tasarım ve kullanım özellikleri açısından yozlaşmaya kadar varan değişikliklere neden olmuştur. Örneğin; Kütahya merkezde düğün törenlerinde gelinin yengesi tarafından giyilen "eğrimli", "çatıklı" adı verilen giysinin, ilçelerde gelin giysisi olarak kullanılması ve tasarım özelliklerinin ve kodlarının değişikliğe uğraması yozlaşma olarak görülmektedir. Sonuçta, biçim ve kullanım değeri açısından farklılık gösteren bu giysiler, üzerinde taşıdıkları anlam dizgeleri ile görüntüsel bir gösterge olarak toplumsal görünürlüğü ifade etmektedirler.

Koç ve Koca'nın (2011:11) yapmış olduğu entariler konulu araştırmada; Kütahya çevre ilçelerinde "Türklerin ana yurtlarından getirdikleri asırlar boyunca kuşaktan kuşağa aktararak korudukları katlı giyim geleneği" ile biçimlendirilen bir giyim üslubunun benimsendiğini, merkez ilçede kullanılan giysilerde ise değerli kumaşlar üzerine bol işlemeli, yöre insanının "ağır esvap" adını verdiği bir giyim biçiminin yaygın olduğu belirtilmiştir. Yörede törensel bağlamda kullanılan pek çok giysi bulunmaktadır. Koç (2006:136) Kütahya giysileri ile ilgili yapmış olduğu doktora tezinde de bu giysilere halkın "ağır elbise" adı ile andığını belirtmiştir. Ayrıca Koç'un (2012:198) konuya yönelik başka bir çalışmasında; Kütahya halkının kına gecesi gibi eğlencelerde geleneksel giysi kültürünü yaşatmaya çalıştıklarını

belirtmiştir. Bu tür eğlencelerde giyilen gösterişli giysilerin kişilerin nişanlı, evli, bekar vb. özelliklerini ayırt edebilecek düzeyde sözsüz iletişim aracı olarak kodlandıklarına dikkat çekmiştir.

3.1. İşlemeli Uzun Entarili Ağır Giysiler Gösterge Çözümlemesi

Tablo 1’de anlamlandırmanın birinci düzlemi olan düzenlamada; göstergenin ilk anlamının dile getirildiği ve gösterilenin nesnel olarak olduğu gibi, yansız kavranması amaçlanarak yapılan betimlemede; tefebeşi ve pullu uzun entarili kadın giysilerinin dört ayrı giysi parçasından oluştuğu ve yörenin giyinme kültürüne göre sıralanmış şekilde giyilerek bir bütün oluşturduğu görülmektedir. Gömlek, şalvar, entari ve fermene; iç, dış ve üst giysi türlerinden farklı giysi parçalarıdır ve her tür farklı bir diziyeye sahiptir. Farklı dizilerden seçilen giysilerin birbiriyle ilişkilendirilerek anlamlı bir bütün oluşturması, “*dizimsel*” bir bağlantının varlığını göstermektedir.

Tefebeşi takımının iki türü ve kullanım şekli bulunmaktadır. “Tefebeşi uzun entariler” gelin giysisi olarak kullanılır. “Tefebeşi şalvar takımlar” ise yengeler ve yeni gelinler tarafından kullanılır. Tefebeşi ve pullu entariler önden boydan boya açık, kolları 19. yüzyılda Osmanlı’da moda olan el üstünü kapatacak derecede uzun ve derin yırtmaçlı giysilerdir. Yırtmaçların kenarlarına, etek ucuna ve ön açıklığına metal iplikler ile örülmüş makrame harçlar geçirilmiştir. Biçim olarak birbirine çok benzemekle birlikte, işleme motifinin özelliği, işleme kalitesi, kullanılan malzeme

açısından farklı adlar ve değerler almışlardır. Düğünlerde, statü farkını da ortaya koyduğu düşüncesi ile önceleri gelin giysisi olarak, günümüzde ise kına gecelerinde tercih edilen bir giysi olarak karşımıza çıkmaktadır. Koç (2006: 183) Kütahya giysileri ile ilgili yapmış olduğu çalışmasında tefebeşinin üzerine yörede “dökme sırma” adı verilen tüm yüzeyi kaplayacak şekilde işlenen fermenelerin kullanıldığını belirtmiştir. Koç (1990: 82) Kütahya giysileri ile ilgili yapmış olduğu çalışmasında fermenelerin sırmasının ne kadar ince olursa kıymetinin o derece yüksek olduğunu belirlemiştir. Koç ayrıca bu işlerin çok ağır olarak yapılanlarına bölgede “bandırma sırma” adının da verildiğini eklemiştir. Fermenelerin üzerine yapılan işleme motiflerinin belirli bir anlamı olduğu belirlenmemiştir ancak zenginlik ve mal varlığının göstergesi olarak sunulan fermenelerin estetik tasarım değeri oldukça yüksektir.

Tablo 1’deki üç giysinin de aynı yapıya sahip olduğu görülmektedir. Ancak başlıkla birleştirilen giysinin gelin giysisi olarak işlevinin değişmesi, gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin anlamlandırmadaki rolünü tanımlamaktadır. Aynı zamanda başlıklı/başlıksız karşıtlığının oluşturduğu anlam farklılığı, Barthes’in (2012:3) belirttiği “giyim dilinde ayırtılarda karşıtlık anlamda değişmeye yol açar” tanımlaması ile örtüşmektedir. Üç ayrı göstergede de gösteren ve gösterilen arasında doğal bir ilişki vardır ve gösterge belirttiği şeyi doğrudan temsil etmektedir.

Anlamlandırmanın birinci düzlemi olan yananlamda (çağırışım);

Tablo:1 İşlemeli Uzun Entarili Ağır Giysiler (Kütahya Merkez)

		Tablo:1 İşlemeli Uzun Entarili Ağır Giysiler (Kütahya Merkez)			
					
		1	2	3	
		Giysi adı: Tefebaşı uzun entari/ gelinlik Kay: Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Teknolojileri Merkezi Arşivi	Giysi adı: Tefebaşı uzun entari Kay: (Özbel 1947:29) Tangül Sınay'ın izniyle Fotoğraf: Kenan Özbel	Giysi adı: Süpürgeli pullu uzun entari Kay: Kütahya Halk Eğitim Merkezi Arşivi	
Birinci düzey	Düz anlam	Gösterge Türü	Görüntüsel gösterge		
		Gösterge	Kütahya merkez yöresel halk kadın giysileri fotoğrafları		
		Gösteren	Fot. 1 Tefebaşı uzun entari ve fermene / gelinlik Fot. 2 Tefebaşı uzun entari ve fermene / yeni gelin Fot. 3 Süpürgeli pullu uzun entari ve fermene / yeni gelin veya yenge		
İkinci düzey	Yan Anlam	Gösterilen	<p>(1) Tefebaşı uzun entari ve fermene / gelinlik; Al gömlek: kırmızı kumaş ile içe giyilmiş öntü ve kol uçları işlemli. Entari: kırmızı yünlü kumaş üzerine tüm yüzeyi tefebaşı işlemli uzun entari fermenenin kol ağzlarından dışarı sarkıtılmış, ellerin üzerine kaplayan aşırı uzun yırtmaçlı kollar. Çintiyan (şalvar): beli uçkur ile toplanmış. Fermene (işlemli kısa üstlük): boyu bel hizasında, uzun kollu ve şarap rengi mor veya lacivert kadife kumaş üzerine tüm yüzeyi kordon tutturma ile işlemli. Başlık: üzerine elmas çiçeklerden broşlar takılmış koni şeklinde bir başlık. Başlık üzerine al duvak ve duvağın iki kenarından gelin telleri sarkıtılmış. İşlemli terlik: kumaş üzerine işleme yapılmış. Top inci ve 99 altın: boyuna takılmış aksesuar. Gümüş kemer: entari üzerine bele takılmış</p> <p>(2) Tefebaşı uzun entari ve fermene / yeni gelin; Başlık hariç tüm özellikler fot.1 ile aynıdır. İçte al gömlek, al çintiyan (şalvar), üç etekli tefebaşı işli uzun entari, ağır fermene (kisa işlemli üstlük), Belde gümüş kemer, boyunda inci top kolye, 99 altın Oyalı dane: iğne oyalı baş örtüsü, başa oyaları görünecek şekilde hafifçe yerleştirilmiş.</p> <p>(3) Süpürgeli pullu uzun entari ve fermene/ yeni gelin veya yenge Başlık hariç tüm özellikler fot.1 ile aynıdır. İçte al gömlek, al çintiyan (şalvar), üç etekli süpürgeli pullu işli uzun entari, orta fermene (kisa işlemli üstlük), Belde gümüş kemer, boyunda inci kolye Oyalı dane: iğne oyalı baş örtüsü, başa oyaları görünecek şekilde hafifçe yerleştirilmiş.</p>		
		Gösteren Çağırışım	<p>Fot.1: tefebaşı uzun entari özel gün çağırışını yapmakta, kırmızı renk ise gelin giysisi olduğunu belirtmektedir. Başlık gelin telleri ve al duvak imgeleri gelini temsil etmektedir. Gelin ise evlilik törenini belirtmektedir.</p> <p>Fot.2-3: tefebaşı ve süpürgeli pullu uzun entari özel günü temsil etmektedir. Gelinin entarisi ile aynı olması ve başlık kullanılmaması, giyenin gelinin yengesi veya yeni gelin olmuş arkadaş olduğunu belirtmektedir.</p>		
		Gösterilen Mit	<p>Genellikle Kütahya merkezde kullanılmaları Kütahya'nın yerlisi ve köklü ailelerinden olmanın işaretidir.</p> <p>Giysinın tüm yüzeyinin işli olması zenginlik, asalet, gösteriş, geleneğe bağlılık, aidiyet (Kütahya'nın yerlisi olma) durumunu kuvvetlendiren bir mittir.</p> <p>Boyuna takılan top inci gerdanlık annenin kızına gelin olurken hediye ettiği bir takı olduğundan, giyen kişinin evli olduğunun göstergesidir (Genç kızlar inci takmaz). Boyundaki 99 altın ve başlık üzerindeki elmaslar oğlan evinin ekonomik gücünün mitidir.</p> <p>Başlık, gelin teli ve kırmızı duvak gelini temsil eden bir mittir.</p> <p>Entarilerin eteklerinin serbest bırakılması evin hanımı olduğunun göstergesidir.</p> <p>Süpürgeli ve aynalı pullu, tefebaşı entari gelin veya yeni gelin olmanın mitidir.</p> <p>Entariler ve fermeneleler üzerindeki işlemlerin yoğunluğu zenginliğin göstergesidir.</p> <p>İğne oyalı danelerin başın üzerine hafifçe yerleştirilmesi, iş yapmanın ve hamıllığın göstergesidir.</p> <p>Evli ve çocuklu kadınlar genellikle daneleri kulak arkasına alırlar. Genç kızlar kulağı örterek kullanırlar. Danenin kullanımı bekarlık ve evli olmanın göstergesidir.</p>		

isimleri farklı olsa da yapıları gereği üç giysi de giyenin özel bir güne veya törene gideceği çağrışımını yapmaktadır. Fotoğraf 1’de giysinin kırmızı renkte olması giysinin gelinlik olarak algılanmasını sağlamaktadır. Başlık gelin telleri ve al duvak gelini, gelin ise evlilik törenini temsil etmektedir. Koç, (2006:55) Kütahya giysileri ile ilgili yapmış olduğu doktora tezinde kırmızı renkli ağır elbiselerin özellikle tercih edildiğini vurgulamıştır. Fotoğraf 2 ve 3’te entari ile başlık kullanmayan kişilerin evli ve gelinin yakınları olduğu şekilde algılanması, yananlanın kültürlere özgü olduğunu belirtmektedir.

Tablo 1’de; sözcüklerin anlamlarını nesnelere ifade etmesi ile üç göstergenin de anlam kazanmasının mitlerle ilişkilendirilerek oluştuğu açıkça görülmektedir. Başlıktaki elmaslar, boyundaki 99 altın ve entarideki işlemlerin ekonomik gücü temsil eden mit olması, başlık ve kırmızı duvağın gelini, top inci gerdanlığın evli kadını temsil etmesi belirgin örneklerdir. Tefebaşı ve pullu entarilerin kullanılması aidiyet, (Kütahya’nın yerlisi olmayı), asillik, hanımlık, zenginlik, soyuna bağlılık, güzellik ve mağrurluk gibi kavramların göstergesidir ve genç kızların bu giysileri kullanması hoş karşılanmaz. Aynı şekilde entarinin eteklerinin serbest bırakılması ve iğne oyası danelerin başın üzerine hafifçe yerleştirilmesi gibi kullanım biçimlerinin kişinin sosyal durumuna ilişkin ileti niteliği taşıması ve giysiye anlam kazandırması, mit ve gösterge ilişkisinin anlamlandırmadaki etkisini göstermektedir. Ayrıca mitlerin uzun yıllar süregelmiş, adeta geleneksellesmiş toplumsal davranış kalıpları olduğu da görülmektedir.

3.2. Çok Katmanlı Üçetek Entarili Gelin Giysilerinin Gösterge Çözümlemesi

Tablo 2’deki anlamlandırmanın ilk düzleminde; Kütahya’nın Simav ilçesinde kullanılan üçetek entarili gelin giysilerinin, alt bedende paçalık/dizlik, üstte ise “dikolta” adı verilen içlik ve üzerine giyilen kısa entari ile üçetek entariden oluşmakta olduğu görülmektedir. Yörede giysi “Ku’nü” olarak da adlandırılmaktadır. Bele bağlanan kuşak, üste giyilen işlemeli fermene ve mevsime göre çiçek ya da tüylerle süslenmiş başlık (kutubaş) ile anlamlı bir bütün oluşturan gösterge, gerçek nesnesiyle benzeşmektedir. Üç etekli entarinin ön etek uçları kalça üzerinde ters çevrilerek toplanır. Entari önde üst üste kapatılarak bele şal kuşak bağlanır. Önüne işlemeli siyah yün kuşak, el dokuması kolon ile bağlanarak tutturulur. Giysinin üzerine bele kadar uzunlukta üstlük olan işlemeli fermene giyilir. Böylece farklı işlevlere sahip giysi parçaları birbirleriyle ilişkilendirilerek dizimsel bağlantı ile anlamlı bir bütün oluşturduğu gibi göstergeye “katlı giyim” anlamını da kazandırmıştır.

Yananlam boyutunda; üç ayrı göstergenin gösteren ve gösterilenlerinin birbirine benzer olmasına karşın, başlık ve al duvak dizimsel bağlantı içinde yer aldığındaki göstergenin gelin giysisini çağrıştırdığı Tablo 2’de görülmektedir. Aynı şekilde al duvağın başın arkasına takılması yeni gelin veya çocuksuz evli kadını işaret etmekte, başına fes üzerine çeki bağlayan kadının ise çocuklu olduğu anlaşılmalıdır. Kültürel göstergebilim, basit işaretler ve kodlar kullanılarak verilmek

Tablo 2. Çok Katmanlı Üçetek Entarili Gelin Giysileri (Kütahya / Simav)

		4		5		6	
							
		Giysi adı: Üç etek (Ku'nü) gelin giysisi Fotoğraf: Figen Demir	Giysi adı: Üç etek gelinlik Kay: Koç,1990 Fotoğraf: Fatma Koç	Giysi adı: Üç etek gelinlik(gelin ertesesi) Kay: Koç,1990 Fotoğraf: Fatma Koç	Giysi adı: Yeşil kaşıksapı/ yeni gelin Kay: Koç;1990 Fotoğraf: Figen Demir	Giysi adı: Yeşil kaşıksapı/ yeni gelin Kay. Kişi: Esmâ Sevimli Fotoğraf: Fatma Koç	
Birinci düzlem	Düz anlam	Gösterge Türü	Görüntüsel gösterge				
		Gösterge	Kütahya Simav yöresel kadın giysileri fotoğrafları				
		Gösteren	Fot. 4: Üç etek(Ku'nü) gelin giysisi Fot. 5: Üç etek(Ku'nü) gelin ertesesi (paça günü) giysisi Fot. 6: Üç etek (yeşil kaşık sapı) düğün sonrası yeni gelin giysisi				
İkinci düzlem	Yan Anlam	Gösterilen	(4) Üç etek (Ku'nü) gelin giysisi Dikolta: içe giyilmiş, kumaşın rengi giysisinin diğer renkleri ile uyumlu. Dizlik /paçalık (şalvar): ayak bileklerine kadar uzun, bol, ağı ve bilekten lastik ile büzülmüş. Kısa entari: uzun kollu, boyu diz üzerinde Üç etekli entari: kutnu dokumadan yapılmış. İşlemeli fermene: işlemeli kısa üstlük. Kuşak: bele bağlanır. Üzerine yedi delikli taş, çıkkak, para, nazar boncuğu,karanfil, düğme gibi yöresel kültür ile anlandırılmış objeler dikilmiştir. Darabuluz: gelin başı olarak kullanılmakutubaşın altına örtülen sarı, kırmızı, yeşilreklî yollo bir baş örtüsü Gelin başı (kutubaş): darabuluz üzerine yazın mevsim çiçekleri, kışın renkli tüyler ve renkli kumaşlar ile süslenmiş. Al: düğün günü yüze örtülen kalın keten duvak El örgüsü çorap: ayağa giyilir.Çiçek motifleri ile bezenmiş.				
		Gösteren	(5) Üç etek(Ku'nü) gelin ertesesi (paça günü) giysisi Gelinin düğün ertesinde düğün günü giymiş olduğu giysileri ve başlığı aynı kalır, ancak yüz açılır. Düğün günü yüze örtülen al adı verilen örtü başın arkasına atılır.				
		Gösterilen	(6) Üç etek (yeşil kaşık sapı) düğün sonrası yeni gelin giysisi Gelinin, başlık dışında düğün günü giymiş olduğu giysileri aynı kalır. Entarinin etekleri kalçada toplanır. Gelin alı çocuğu olana kadar başının arkasına takılır. İşlemeli önlük: bele bağlanır Kuşak: bele bağlanır. Üzerine yedi delikli taş, çıkkak, para, nazar boncuğu gibi yöresel özellikler ile anlandırılan objeler dikilmiştir.				
İkinci düzlem	Yan Anlam	Gösteren	Fot.4: parlak renkli kumaş kullanılmış üçetek ve işlemeli fermene gelin giysisi olduğunu çağrıştırmaktadır. Çiçek veya tüylerle süslenmiş yüksek başlık gelini betimlemektedir. Yüze örtülü kalın keten "al" gelin olmanın sembolüdür. Fot.5: düğün günü yüze örtülen "al"ın başın arkasına atılarak kullanılması çocuksuz yeni gelini çağrıştırmaktadır. Fot.6: başın arkasına takılan al çıkarılarak, fes giyilip altına çeki bağlanması gelinin evli ve çocuk sahibi olduğunu belirtir.				
		Gösterilen	Mit Üç eteğin uçlarını serbest bırakılması gelin ve, tek olmanın, zarafetin, asalet ve hanımefendiliğin işaretidir. Entarinin etekleri kalçada toplanması yeni gelin ve çalışkanlığın göstergesidir. Bel kuşağındaki nazar boncuğu nazardan kem gözlerden ve büyüden korunma, delikli taş, çıkkak, para, mutluluk, hayırlı evlatlar ve bereket mitidir.				

istenen mesajın alınmasına izin verir. Renklerin, biçimlerin, simgelerin hat-ta tutum ve davranışların tek başına bir anlam aktarmadıkları, ancak bağ-lama, uzama, kültüre ve zamana göre anlamlı ve işlevsel konuma geldikleri bilinmektedir. Al duvağın düğün günü gelini, ertesi gün yeni gelini temsil et-mesi, biçimlerin zamana göre anlamlı ve işlevsel konuma geldiklerini göster-mektedir.

Başlık üzerine yerleştirilen çi-çekler yaz gelinini, tüyler ise kış geli-nini temsil etmektedir. Giysiye önlük bağlanmaması ve üçeteğin etekleri-nin serbest bırakılması gelin giysisini çağrıştırırken, bunun karşılığının ise yeni gelini işaret etmesi, Barthes'nin (2012:3) “parçaların, aralarında yu-karıdan aşağıya ya da üst üste birleş-mesini düzenleyen kuralların giysinın anlamını etkilediği” görüşü ile örtüş-mektedir.

İçinde bulunulan kültürle şekille-nen mitlerin kavramsallaşması uzun yıllar almaktadır. 20. yüzyılın başla-rına kadar Türk kültüründe al duvak gelin olmanın en önemli göstergesi olmuş ve bu gelenek günümüzde pek çok bölgede kullanılmaktadır. Bu özel-liği nedeniyle al duvak gelin olmanın mitidir. Bu durum toplumlarının örf, adet ve geleneklerinin nasıl zaman içerisinde doğallaşıp mite dönüştüğü-nü ortaya koymaktadır. Kolon kuşağa takılan nazar boncuğu ve çılkak kötü gözlerden korunmanın, para ise bere-ketin mitidir.

3.3. Çok Katmanlı Entarili Ge-lin/Kına Giysilerinin Gösterge Çö-zümlemesi

Tablo 3'de anlamlandırmanın ilk düzeyi olan düzenlamada; Kütahya'nın Domaniç, ilçesinde kullanılan üç etek-li gelin kına giyimi ile kız evi ve oğlan

evi yengelerinin giysilerinin, dizimsel bağlantı açısından diğer örnekler-e göre daha çok parçaya sahip oldukları görülmektedir. Genel olarak “kuşak” ve “kumaş” adı verilen giysilerin, “üç etekli” ve “göynekli” takımlar olmak üzere iki çeşidi bulunmaktadır. İşle-meli göynek, işlemeli peşkir ve “*tutuk*” adı verilen dört köşesi metal iplikler ile işlenmiş mendil, sadece gelin ve damat tarafından kullanır. Bu üç giy-si parçası gelin olduktan sonra ömür boyu sandıklarda saklanmak üzere kaldırılır. Kısa entarinin, düğünlerde kız evi yengesini, oğlan evi yengesin-den ayırt etmenin göstergesi olarak görülmesi, gösteren ve gösterilen ara-sındaki ilişkiyi göstermektedir. Aynı zamanda dizimsel bağlantıların bir-birleriyle olan ilişkileri ile anlam oluş-turulduğu görülmektedir.

Göstergenin yananlam boyutun-da; peşkir kullanılmayan giysinın genç kızı çağrıştırması, peşkirli/peş-kirsiz karşılığının oluşturduğu anlam farklılığı olarak görülmektedir. Aynı karşılıklı işlemeli/işlemesiz peşkir kullanımında gelin ve gelin yengeleri ayırımında da görülmektedir. Gelin iş-lemeli peşkir kullanırken, kız ve oğlan yengeleri işlemesiz dokuma peşkir kul-lanmaktadır. “Tutuk” gelin ve damadı çağrıştırılmaktadır. “Sarka” oğlan evi yengesini (bölükbaşı), kısa entari ise kız evi yengesini işaret eder. Böylece oğlan evi ile kız evi yakınlarının ayrımının yapılabilmesi sağlanır. Gelinin başına bağlanan delikli örtmenin uç-larının arkaya doğru kıvrılarak göğsün açık bırakılması takılan ziynetlerin görünürlüğünün sağlanmasına işaret eder. Burada yananlamın aynı zaman-da mit olarak işlev gördüğü gözlen-se

Tablo 3. Çok Katmanlı Entarili Gelin/Kına Giysileri (Kütahya/Domaniç/Çukurca)

		7		8		9	
							
		Adı: Gelinlik (göynek/kuşak) Kay K. : İlnur Özdemir Fot: Ayşegül Yıldız		Kütahya/ Domaniç/Çukurca Adı: Üç etek düğün giysisi (kumaş) Kay K. : Ayşegül Özogul Fot: Ayşegül Yıldız		Kütahya/ Domaniç/Çukurca Adı: Üç etek düğün giysisi (kumaş) Kay K. : Cevriye Özogul Fot: Ayşegül Yıldız	
BİRİNCİ DÜZLEM	Düz anlam	Gösterge Türü	Görüntüsel gösterge				
		Gösterge	Kütahya Domaniç-Çukurca yöresel kadın giysileri fotoğrafları				
		Gösteren	<p>Fot.7: Üç etek gelinlik (göynek), (kuşak) Cumartesi gündüz yapılan kınada gelin kuşak adı verilen kına giyimini kullanır. Fot.8: Üç etek düğün giysisi (kumaş) (oğlan evi) Fot 9: Üç etek düğün giysisi (kumaş) (kız evi)</p> <p>(7) Üç etek gelinlik (göynek veya kuşak) Paça/ şalvar: adı verilen, İşlemeli göynek: sadece gelinler giyer, Kısa entari: uzun kollar Kısa entari: kısa kollar Kuşak: bele takılır Tosba: bele takılan uçları püsküllü kolon İşlemeli peşkir: sadece gelinlerin önüne takılır Takka: renkli ipliklerle işlenmiştir. Başa takılır, üzerine beyaz tül ile kenarları pullu oyalara yapılmış delikli örtme veya pullu kaz Tutuk: dört kenarı metal iplikler ile işlenen tutuk (çevre) katlanarak bele sokulur. Tutuğu sadece gelinler ve damatlar kullanır. Tek güllü çorap: ayağa giyilir</p> <p>(8) Üç etek düğün giysisi (kumaş) (oğlan evi); İşlemeli sarka (güdük):düğünlerde oğlan evi yengesi (bölükbaşı) giyer. İşlemelidir. Gelin giysisindeki göynek yerine üç etek, işlemeli peşkir yerine dokuma peşkir kullanılır. Tutuk kullanılmaz.</p> <p>(9) Üç etek düğün giysisi (kumaş) (kız evi); Düğünlerde kız evi yengesi, oğlan evi yengesi giysisi ile aynı parçaları kullanır ancak güdük yerine işlemesiz kısa entari giyer.</p>				
İKİNCİ DÜZLEM	Yan Anlam	Gösteren Çağrışım	<p>Fot.7: Üç etek gelinlik (göynek-kuşak); Yörede çeşitli anlamları olan (nazar, bereket, mutluluk, doğurganlık vb.) motifler ile işlenmiş göynek, işlemeli peşkir ile işlemeli tutuk gelini çağrıştırır. Bele takılan "tutuk" adı verilen işlemeli mendil sadece gelin ve damatların göstergesidir. Fot.8:Üç etek düğün giysisi (kumaş) (oğlan evi); Düğünlerde üç etekli kumaş giysi üzerine işlemeli sarka giyilmesi oğlan evi yengesini (bölükbaşı) çağrıştırır. Fot.9:Üç etek düğün giysisi (kumaş) (kız evi); Düğünlerde üç etekli kumaş giysi üzerine işlemesiz kısa entari giyilmesi kız evi yengesini işaret eder. Baş örtüsünün çene altından bağlanarak kullanılması ve peştamal bağlanması evli olmanın belirtisidir.</p>				
		Gösterilen Mit	Peşkiri bele tutturmak için kullanılan "tosba" (uçları boncuklu kolon) üzerindeki beyaz ve mavi boncuklar ve süsler nazardan, kötü gözlerden korunmanın mitidir. Ziyet ve takı geleneği ekonomik gücün mitidir.				

de tosba ucuna takılan mavi boncuklar kötü gözlerden korunmanın, zinet ve takılar zenginliğin mitidir.

4. Sonuç

Kütahya ve çevre ilçelerinde özel gün ve törenlerde kullanılan entarili kadın giysilerinin, kullanım biçimi, amacı ve tasarım özellikleri ile yansıtılan “anamlama” ve “anlama” evrelerinin göstergebilimsel okuma ile çözümlenmenin amaçlandığı bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Anlamlandırmanın birinci düzlemi olan düzanlamda; göstergelerin tümünün göstereni ve gösterileni arasındaki ilişki olduğu ve göstergenin gerçek nesnesi ile (göndergesiyle) benzeştiği belirlenmiştir. Farklı işlevlere sahip giysi parçaları, yörenin giyinme kültürüne göre sıralanmış şekilde birbirleriyle ilişkilendirilerek dizimsel bağlantı ile anlamlı bir bütün oluşturulduğu gibi göstergelere “katlı giyim” anlamı da kazandırılmıştır. Domanıç ve Simav ilçelerinde kullanılan entarili giysilerin, dizimsel bağlantı açısından en çok parçaya sahip olan giysiler olduğu belirlenmiştir.

Anlamlandırmanın ikinci düzlemi olan yananlamda (çağrışım); tüm göstergelerin dizimsel bağlantılarında, parçaların yukarıdan aşağıya ya da üst üste birleşmesini düzenleyen kuralların, giysilerin anlamını değiştirdiği ve giysilere yengelik, bekâret, gelinlik, gelinin yakın arkadaşı olma vb. toplumsal tanınırlığın göstergesi olma işlevi yükledikleri belirlenmiştir.

Başlıklı/başlıksız, önlüklü/önlüksüz, peşkirli/peşkirsiz, katlanmış/katlanmamış gibi ayrıntılardaki karşıtlıkların anlamlandırmalarda değişiklik oluşturduğu belirlenmiştir.

Göstergelerin yananlamalarının yöreye özgü kültüre göre şekillendiği belirlenmiştir.

Sözcüklerin anlamlarını nesnelere ifade etmesi ile; tüm göstergelerde anlamlandırmanın farklı düzeylerde mitlerle ilişkilendirildiği gözlenmiştir. Başlıktaki elmaslar, 99 altın ve entarideki işlemelerin ekonomik gücü temsil eden mit olduğu, kötü gözlerden korunma, bereket, mutluluk vb. temsil eden mitlerin göstergelerin anlamlandırılmasında etkin olduğu gözlenmiştir.

Araştırmacıların yöredeki gözlemleri ve kaynak kişilerden elde edilen bilgiler doğrultusunda; Kütahya'nın yerlisi olmak ayrıcalık olarak görüldüğü için, yörede bu giysiler asaletin, gösterişin, ihtişamın, mağrurluğun, güzelliğin, zarafetin, hanımlığın göstergesi olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Kütahya ve çevresinde entarili kadın giysileri görselliklerinin yanı sıra kişisel, toplumsal ve kültürel iletişim dili olarak kullanılmış ve günümüzde de özel gün ve törensel aktivitelerde kullanılmaya devam etmektedir.

KAYNAKLAR

- Arıç, A. Sezer. “Türklerde Kıyafetin Kısa Tarihi”. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi XXII, 2006, s. 64-66.
- Barthes, Roland. *Çağdaş Söylenler*, (Çev: Tahsin Yücel), İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1990.
- _____. *The Fashion System*, (Trans. By Matthew Ward and Richard Howard), University of California Press Ltd.: 1997.
- _____. “Moda Dizgesi”, *Cogito, İnsan Giyinir*, (çev. Sema Rifat), YKY, (2008 (1967)): 114-119.
- _____. “Göstergebilimsel Serüven”.(Sema Rifat ve Mehmet Rifat), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2012.
- Basat Metin, Ezgi. “Sözden Çizgiye: Karikatüristlerin Gözünden Sözlü Anlatılar”, *Millî Folklor*, 101, 2014: 225-236

- Chandler, Daniel. *Semiotics the Basics*, Roudledge. Taylor&Francis Group, London and New York: 2. Baskı, 2007.
- Crane, Diane. *Moda ve Gündemleri Giyimde Stüf, Cinsiyet ve Kimlik* (çev. Özge Çelik), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.
- Durham, Deborah. "Giysi, Kimlik ve Demokatik Özne: Demokratik Botswanada Etnik Giysi". *Sosyoloji Dergisi*, (çev. Pelin Önder Erol), 19, 2008:121-141.
- Deely, N. John. *Basics of Semiotics*, Indiana University Press, 1990.
- Eco, Umberto. *A Theory of Semiotics*. Bloomington, IN: Indiana University Press/London: Macmillan, 1976.
- Eliade, Mircea. *Mitlerin Özellikleri*. (çev. Sema Rufat), Ankara: Simavi, 1993.
- Erkman, Fatma. *Göstergebilime Giriş*. İstanbul: Alan Yayıncılık, 1987.
- Enninger, Werner. "Giyim", *Millî Folklor*, (çev. Dr. Nebi Özdemir), 10-39, 1998: 92-96.
- Fiske, John. *İletişim Çalışmalarına Giriş*, (çev. Süleyman İrvan), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003.
- Horn, Marilyn ve Lois Gurel. *The Second Skin*. Boston: Houghton Mifflin Company, 1981.
- Guiraud, Pierre. *Göstergebilim*. (çev. Mehmet Yağın), Ankara:İmge Yay., 1994.
- Günay, V. Doğan. *Dil ve İletişim*, İstanbul: Multilingual, 2004.
- _____. "Görsel Okuryazarlık ve İmgenin Anlamlandırılması", *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi ART-E*, 2008:1-29.
- Günay, V. Doğan, Parsa, Alev Fatoş. *Görsel Göstergebilim ve İmgenin Anlamlandırılması*, İstanbul: Es Yayınları, 2012.
- Gürçayır, Selcan. "İnternet Çağının Hiyeroglifleri" ya da Evrenselleşen Sanal Bedenler: Msn İfadeleri", *Millî Folklor* 21-83, 2009: 111-115.
- Kaiser, B. Susan. *The Social Psychology of clothing. Symbolic Appearances in Context*, New York: Macmillan, 1990.
- Kıran Ayşe. "Göstergebilim ve Yazınsal Çözümlemeler" *Disiplinlerarası Ortam ve Yöntem Sorunları*. (yay. haz. Nedret Öztokat). İstanbul: Multilingual, 2004: 50-61.
- Klinkenberg, Jean-Marie. *Précis de Sémiotique Générale*, Bruxelles: De Boeck-Université, 1996.
- Koca, Emine, Kıvılcımlar, İ. Seda. "Dress Culture-Related Adaptation Problems Faced by Turkish Women Living Abroad", *Pensee Journal*, 76/ 2, 2014: 223-234
- Koca, Emine. "18. ve 19. Yüzyıl Osmanlı Erkek Modası", *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 7, 2009: 63-81
- Koç, Adem. *Kütahya merkezinde Giyim-Kuşam Kültüründeki Değişmelerin Çözümlemesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: 2006.
- _____. "Kütahya Merkezinde Giyim-Kuşam Kültüründeki Değişmelerin Çözümlemesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2-9, 2009a: 243-261
- _____. "The Significance And Compatibility of The Traditional Clothing-Finery Culture of Women in Kutahya in Terms of Sustainability". *Millî Folklor* 93, 2012: 184-199
- Koç, Fatma. *Kütahya Kadın Giysileri Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 1990.
- _____. "18. Yüzyıl Minyatür Sanatında Osmanlı Kadın Modası", *Türk- İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi Uluslararası Hakemli Dergi* 7, 2009b: 82-98.
- Koç, Fatma, Koca, Emine. "The Clothing Culture of the Turks, and the Entari (Part 1: History)", *Folk Life: Journal of Ethnological Studies* 49, 2011: 10-29.
- Özbel, Kenan. *Elsanatları V. Anadolu Kadın Kılıkları*, CHP Halkevleri Bürosu, Yty.
- Parsa, Seyide, Parsa, Alev Fatoş. *Göstergebilim Çözümlemeleri*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, 2004.
- Peirce, Charles, Sanders. *Ecrits Sur le Signe*, Paris:1978.
- Rifat, Mehmet. *Göstergebilimin ABC'si*, İstanbul: Say Yayınları, 2009.
- Saussure de Ferdinand. *Genel Dilbilim Dersleri*, (çev. Berke Vardar), İstanbul: Multilingual, 1998.
- Vardar, Berke. *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, İstanbul: Multilingual, 2001.
- Yoder, Don. "Folk Costume", *Folklore and Folklife*. (ed. M. Richard Dorson), Chicago: The University of Chicago Press, 1972: 295-324,